

KOTKAN KAARNIEMEN SALOVAARAN HIIDENKIUKAASEEN
LIITTYVÄN NS. LAIVALATOMUKSEN KAIVAUSTUTKIMUS

1993

Timo Miettinen

Kymenlaakson maakuntamuseo

KOTKAN KAARNIEMEN SALOVAARAN HIIDENKIUKAASEEN LIITTYVÄN NS. LAIVALATOMUKSEN KAIVAUSTUTKIMUS 1993

Lisäys Timo Miettisen kaivauskertomukseen v:lta 1992
(Ks. kaiv. kert. arkeologian osaston top. ark.)

karttaliitteet 1-2 *ei ole 24/8/1995*
valok. 1-5

V:n 1992 havainnot

Kymenlaakson maakuntamuseon röykkiöhautaprojektin yhteydessä tutkittiin 1992 Kotkan Kaarniemen Höyterin Salovaaran hiidenkiuas (ks. arkeol. osaston mj.-luett. KARHULA 5). Kyseessä on Kymenlaakson rannikon laajimman hiidenkiuaskalmiston suurikokoisin, matalimmalla sijaitseva - aikaisemmin sen oletettiin olevan ennemminkin rauta- kuin pronssikaudelta - ja ainoa alueella oleva sorapohjalle rakennettu pronssikautinen röykkiöhauta. Salovaaran hiidenkiukaasta löytyi kolmiosin nelikertaisen reunankehän sisäpuolelta okapäinen pienilevyinen kaksoisnappi (KM 27680:1), joka on ensimmäinen Kymenlaaksosta löytynyt pronssikautinen metalliesine ja laatuaan ensimmäinen koko Suomesta sekä epätavallisen paljon palanutta luuta.

Kaivauksen loppuvaiheessa, jolloin hiidenkiukaan ympäristön sammalikko ja varvusto oli tallautunut tasaiseksi, havaittiin, että röykkiön pohjoispuolella oli epämääräinen vaihtelevankokoisista kivistä tehty pitkänomainen rakennelma, joka voitiin tulkita eräänlaiseksi laivalatomukseksi. Sammalikosta esiinnousevista kivistä muodostui epäsymmetrisen soikea rakennelma, jonka pituus oli n. 6,2 m, leveys n. 3 m. Rakennelman kaakkoispäässä oli muita järeämpiä kiviä, jotka näyttivät muodostavan jonkinlaisen keulaosan partaineen. Kiveys oli kuitenkin selvästi rikkoutunut tällä kohden ja jonkinverran myös muuallakin, ehkä reen tai metsäkoneiden yliajamisen vuoksi.

V:n 1993 tutkimus - laivalatomus ja siltamainen kiveys

Vuonna 1993 avattiin edellisenä vuonna havaittu laivalatomustyyppinen kiveys ja tutkittiin sen keskiosa ajoittavien löytöjen toivossa. Laivalatomuksen tutkiminen suoritettiin samanaikaisesti kuin Rantahöyteri b hiidenkiukaan kaivaus (KARHULA 4 RANTAHÖYTERI b), toukokuussa 1993 (ks. Timo Miettisen kaiv. kert. arkeolog. osaston top. ark.) Samaanleen ja varvuston poiston jälkeen kävi ilmi, että alussa havaitun reunankehän ulkopuolella oli matalampi pienemmistä kivistä ladottu miltei tasaleveä kiveys, jonka leveys oli keskimäärin 0.8 m. Laivalatomuksen reunastrukturi oli siis miltei samanlainen kuin Rosenin 1947 tutkiman läntisen kallioalueen latomus f:ssä (KARHULA 3 SUNAKIELI f). Latomuksen keskiosa oli avoin, kivetön, Rosenin tutkiman latomuksen tapaan. Luontainen kivikko oli poistettu paikalta ilmeisen huolellisesti. Latomuksen sisäpuolella oleva maansekainen hiekkakerros käytiin lastoin ja seulomalla läpi, muuta edes hiiltä ei tavattu. Kiveystä ei purettu, koska se haluttiin säilyttää tiiviinä ja koskemattomana.

Jo edellisenä vuonna herätti jonkinverran huomiota sammaleen peittämä harjanne, joka häyttasi liikkumista hiidenkiukaan pohjoispuolella.

Sitä pidettiin kuitenkin luonnonmuodostumana. Laivalatomusta tutkittaessa kävi kuitenkin ilmi, että kyseessä oli yhtenäinen siltamainen n. 0,6 m:n levyinen kiveys, joka yhdisti laivalatomuksen ja röykkiön toisiinsa. On valitettavaa, ettei ko. rakennetta havaittu jo röykkiön purkamisen yhteydessä, jolloin kiveyksen ja röykkiön reuna-alue, liitoskohta tuhoutui. Röykkiön pintakartan ansiosta, joka voitiin paikantaa tarkoin maakivien avulla, voidaan ko. saumakohta kuitenkin entisöidä riittävän tarkasti. Kiveyksien ladontatapaa ja kivien laatua tarkastellen näyttää siltä, että kaikki kolme rakennetta ovat samanlaisia, yhdenmukaisia; tätä ei voida tietenkään varmistaa radiohiiliajoituksella laivalatomuksen löydöttömyyden vuoksi.

Salovaaran kolmiosaiselle kombinaatiolle voidaan löytää jonkinlainen, tosin melko pahasti tuhoutunut vastine siitä n. 50 m luoteeseen sijaitsevasta Rantahöyterin hiidenkiviasryhmästä. Vuonna 1993 siitä tutkittiin hiidenkivas b (KARHULA 4 RANTAHÖYTERI b), jonka luoteispuolella oli samankaltainen, tosin epämääräisempi, siltamainen kiveys, joka johti Rosenin 1947 tutkimaan laivalatomukseen (RANTAHÖYTERI c). Laivalatomus, jonka pyöreäpäinen muoto muistuttaa suuresti Salovaaran latomusta, on sittemmin tuhoutunut pahoin ja sen muoto on nähtävissä ainoastaan kaivauskartassa. Rosen mainitsee kertomuksessa ko. välirakenteen olemassaolosta mutta kaivauskarttaan sitä ei ole piirretty.

Hautaus ?

RANTAHÖYTERI c:n koillisreunasta löytynyt palaneen ihmisluun pala viittaa siihen, että kyseessä voi olla hauta. Näin voi olla laita myös Salovaaran latomuksen kohdalla vaikka siitä ei saatukaan mitään löytöjä. On myös mahdollista, että molempien välirakenteiden, siltamaisten yhdyskiveyksien funktio on ollut hautakiveys - onhan tiedossa, kuinka omaperäisiä ja monentyyppisiä rakenteita pronssikautiset kalmistot voivat sisältää. Jollei kyseessä ole hautaus, voidaan kysyä, mistä syystä röykkiö ja laivalatomus olisi haluttu yhdistää siltamaisella kiveyksellä; tuskin mitään hautarakennetta on koskaan tehty huvin vuoksi tai pelkästään rakentamisen itsensä vuoksi. Koska hautauksen mahdollisuutta ei tultu ajatelleeksi jo kaivauksen aikana, ei kumpakaan kiveystä avattu; asiaan lienee syytä palata myöhemmin.

Joka tapauksessa on syytä todeta, ettei Höyterin kahdelle hiidenkiviaslaivalatomuskombinaatiolle näytä löytyvän vastineita ainakaan manner-Suomen alueelta - Skandinavian tilanne ei ole tiedossani. Kyseessä näyttää siis olevan - valitettavasti - lähinnä paikallinen kuriositeetti, jolle ei ilmeisesti voida panna, vastineiden ainakin toistaiseksi puuttuessa, suurtakaan arkeologista painoarvoa. Jos kyseessä olisi jonkintyyppinen kulttirakennelma, täytyisi sillä tietenkin olla varsin laajaulotteinen, lukuisia vastaavia rakennelmia tuottanut kulttuuripohja; esihistoria ei ole yksilöllisten näkemysten ja niiden manifestaatioiden aikaa - parista itäisen Suomenlahden pohjoisrannikon rakennelmasta huolimatta.

Terminologiaa

Lopuksi on puututtava käsitteeseen laivalatomus. Nimitystä laivalatomus voidaan käyttää hyvällä omallatunnolla lähinnä silloin, kuin latomuksen yleismuoto on symmetrisen soikea, mielellään teräväkärkinen ainakin toisesta päästään ja reunakiveyksessä on selvää parrasmaisuutta. Paasimaisen keula- tai peräkiven olemassaolo olisi myös varsin suotavaa. On syytä todeta, että Kymenlaakson rannikon ja saariston laivalatomukset täyttävät osin melko huonosti em. kriteerit. Alueen kuudesta laivalatomustyyppisestä rakennelmasta voidaan ko. minikettä käyttää perustellusti kahdesta Höyterin latomuksesta, Sunakieli f:stä ja Salovaarasta, Vehkalahden Hevossaaren latomuksesta sekä Vehkalahden

Kuorsalon latomuksesta, joka ei voi olla, edellämainituista poiketen, korkeusasemansa perusteella pronssikautinen. Silti ne eroavat tietyn epämääräisyytensä ja pienikokoisuutensa vuoksi siinä määrin esim. Ahvenanmaan monumentaalisista laivalatomuksista että niiden kohdalla olisi syytä käyttää, jos halutaan olla tarkkoja, nimitystä laivalatomustyyppinen rakennelma/kiveys/latomus. Se olisi kuitenkin siinä määrin pitkä, jäykkä ja keinotekoisena tuntuinen - kuten myös ilmaus laivalatomusta muistuttava latomus - että lienee syytä käyttää jatkossakin lyhyttä nimikettä laivalatomus, sillä varauksella, johon edellä viitattiin.

Kotkassa 15.3.1994

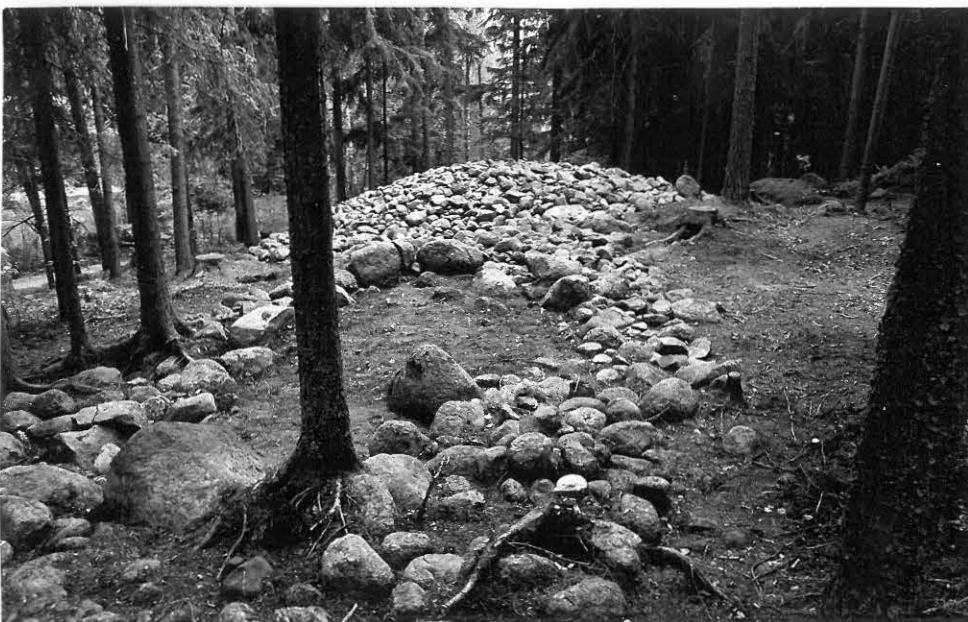

Timo Miettinen

Kymenlaakson maakuntamuseo

3. Laivalatomus ja siltamainen kiveys avattuna ja paljastettuna. Lammun osittainen epäsymmetrisyys saattaa johtua sen rikkoutumisesta esim. metsäkoneiden käytön johdosta.
Tikkailta etelälounaasta.

4. Laivalatomus ja entisöity hiidenkiuas.
Pohjoisesta.

1. Salovaaran hiidenkiukaan pohjoispuolella sijaitseva laivalatomus-tyyppinen rakennelma edellisen vuoden kaivausten jäljiltä; vain epäsymmetrisen soikion muodostavat reunakivet ovat näkyvillä samal pohjaisessa maastossa. Hiidenkiuasta ja laivalatomusta yhdistävää siltamaista kiveystä ei vielä näy. Etelälounaasta.

2. Laivalatomus puhdistettuna ja avattuna. Parraskiveyksen ulkopuolelta paljastui vajaan metrin leveä pienemmistä kivistä tehty vallimainen kiveys, keskiosa oli kivetön ja löydötön. Oikealla näkyvillä hiidenkiukaalle johtava kiveys. Lounaasta.

KOTKA KAARNIEMI
SALOVAARA
1993

5. Entisöity hiidenkiuas ja laivalatomo-
mus kiukaan päältä etelästä.